

## ВПЛИВ ВИРОБНИЦТВА НА СПОСІБ ЖИТТЯ СУСПІЛЬСТВА

**Актуальність теми дослідження.** У соціальній філософії рушійними силами розвитку суспільства вважають різні суспільні явища: об'єктивні суспільні суперечності, продуктивні сили, спосіб виробництва та обміну, розподіл праці, дії великих мас людей, народів, соціальні революції, потреби та інтереси, ідеальні мотиви тощо. Вони, таким чином, пов'язуються з суперечностями суспільного розвитку та їх вирішенням, з соціальним детермінізмом, з об'єктивними та суб'єктивними чинниками історії, з діяльністю людей або ж є комплексом усіх цих чинників. **Мета дослідження.** Визначити як впливає виробництво на спосіб життя суспільства. Дізнатися про поняття суспільного і матеріального виробництва. **Завдання дослідження** проаналізувати суть впливу виробництва на спосіб життя суспільства. **Об'єкт дослідження** - матеріальні основи розвитку суспільства. **Предмет дослідження** - вплив виробництва на спосіб життя суспільства. Філософське розуміння суспільства полягає у визначенні його з позицій окремої людини, особи, гуманізму. Людина - суспільство, (я - суспільство) є вихідне у філософському аналізі. Людина є суспільною істотою і її можливості реалізуються лише в суспільстві, а всі дії людини, зв'язки і відносини, умови, в яких живуть люди, можна правильно зрозуміти лише тоді, коли усвідомлюється зміст поняття суспільства, соціуму [1, с. 15]. Відомий філософ Хосе Ортега-і-Гассет підкреслює, що в сучасних умовах люди постійно говорять про закони і права, державу, національне і інтернаціональне, громадську думку та повноваження, правильну й неправильну політику, пацифізм та милітаризм, батьківщину і людство, соціальну справедливість і несправедливість, капіталізм і колективізм, соціалізацію й лібералізацію, авторитаризм, особистість і колективізм тощо. І не тільки говорять, а й сперечаються. І не тільки сперечаються, але й борються за те, що стоїть за такими словами. І в таких соціальних, політичних битах в усіх куточках землі люди гинуть сотнями, тисячами, мільйонами [1, с.15]. Проблема що таке соціум, що таке суспільство, яка природа елементарних явищ, що складають факти суспільного життя. Тому соціологія, соціальна філософія все ще не дали чіткої відповіді на питання. Одні філософи (неокантіанці, Вільгельм Віндельбанд, Генріх Ріккерт) пояснюють це складністю будови суспільства, плинністю суспільного життя, зв'язаною з унікальністю свідомості дії кожної людини [1, с. 27]. Суспільство не має своїх законів і наука про суспільство неможлива. Інші, - англійський філософ Карл Поппер та ін. - ідуть ще далі, пояснюють неможливість наукового визначення суспільства унікальністю самого суспільного життя на Землі, суспільство позбавлене всезагальних, універсальних законів. Зазначені труднощі пізнання суспільства справді стримували пошуки соціальною філософією суті соціуму, суспільства протягом історії [2, с. 38]. Суспільство визначається в широкому і вузькому розумінні. У широкому - поняття суспільство охоплює всі суспільні явища - соціальну діяльність, практику, суспільний та політичний лад, організацію сім'ї, інших соціальних спільностей, усі види культури, всі форми духовності. Отже, суспільство означає цілісну систему життєдіяльності людей в усій її повноті та розвитку [2, с. 39]. Суспільство - це вся сукупність історичних форм спільної діяльності і спілкування людей, особливий ступінь розвитку живих систем, способом існування яких є виробництво засобів для життя. Тут суспільство як людство відокремлюється із усіх спільностей тварин. У вузькому розумінні поняття суспільство вживається для позначення історично конкретного типу соціальної системи, певного етапу людської історії (феодалного, капіталістичного, інформаційного тощо). Тут суспільство розглядається не в усій сукупності елементів, а лише в важливіших, істотніших властивостях етапу. Ці два основних визначення суспільства є вихідними в аналізі [2, с. 43]. Праця, трудова діяльність є такою взаємодією між людиною та природою, в результаті якої за допомогою доцільного впливу людини на природу відбуваються зміни у предметі праці. Працею добуваються засоби до життя. Якщо людина-істота не тільки суспільна, а й природна, то праця визначається як речовинний процес обміну між людиною та природою [3, с. 44]. Це процес їх безпосередньої взаємодії. У соціально-філософському значенні праця є творення, що охоплює і матеріальну, і духовну творчість. Праця - споконвічний процес спільної діяльності людей і, отже, основа їх суспільної організації. У праці формуються зв'язки і взаємозалежності між людьми в суспільстві. І тому трудова діяльність формує соціальну солідарність людей, їх ціннісні орієнтири, їх волю, світогляд та інші соціальні якості. Більше того, праця створює саму людину як особистість [3, с. 67]. У визначенні суспільства як системи важливу роль відіграє аналіз людської діяльності як суспільного виробництва. Поняття суспільного виробництва створене для визначення самої суті соціального. Як спосіб суспільної життєдіяльності, суспільне виробництво має складну структуру. В широкому розумінні, суспільне виробництво охоплює усі сфери суспільної праці і суспільної трудової діяльності: матеріальне виробництво, що забезпечує людей матеріальними засобами життя, сферу послуг, у тому числі охорона здоров'я і соціальне забезпечення, виробництво духовних цінностей (духовне виробництво), діяльність соціальних інститутів, що забезпечують виховання та освіту, підготовку до самостійної життєдіяльності, коротше, весь процес соціалізації людини [3, с. 75]. Суспільне виробництво з самого початку має соціальний характер, формується зусиллями всіх людей у конкретно-історичних умовах і здійснюється за законами людського єднання, тобто за законами соціуму [3, с. 87]. Даліше осмислення суспільства як системи зв'язане з аналізом її цементуючого ядра - способу виробництва. Спосіб суспільного виробництва - це спосіб створення і відтворення суспільної людини (індивіда) і людського суспільства, соціуму. За структурою - це система взаємодіючих елементів матеріального (технологічного та економічного) і духовного суспільного способу виробництва, їх єдність. Не зводячи всіх основних причин існування суспільства до матеріального виробництва, соціальна філософія вважає безсумнівним: матеріальне виробництво - системотворчий компонент соціуму, що інтегрує всі його компоненти в цілісність [4, с. 89]. Суспільство не може існувати без виробництва матеріальних благ, засобів існування людей, що здійснюється певним способом. На відміну від політичної економії, що вивчає економіку, до того ж у всіх її властивостях та відносинах, соціальна філософія використовує поняття спосіб виробництва і його складові - продуктивні сили та виробничі відносини - для дослідження суспільства і підходить до способу виробництва як до загально-соціально-філософського поняття, що виражає взаємозв'язок внутрішніх елементів. Інакше кажучи, соціальна філософія виражає світоглядну природу поняття способу виробництва, його складових та його методологічну роль у пізнанні суспільства як системи. У такому аспекті спосіб матеріального виробництва виражає суть суспільного виробництва і його роль у розвитку суспільства [4, с. 96]. Здійснюючи процес виробництва, люди змінюють навколишню природу і разом з тим змінюють свою власну природу, формуються як соціальні істоти. Виробляючи певним способом матеріальні блага, люди виробляють відповідний уклад свого життя, оскільки спосіб виробництва є певний вид життєдіяльності індивідів, їх певний спосіб життя [4, с. 107]. Вироблений у соціумі спосіб виробництва (поряд з природними умовами) забезпечує не лише соціальні умови життєдіяльності суспільства, але й соціальний спосіб життя й діяльності конкретного індивіда. Кожний індивід засвоює соціальний досвід, мову, культуру і відповідно з ними здійснює працю. Осць чому, навіть працюючи наодинці, індивід діє як істота суспільна. Ніхто не вільний від тієї системи суспільного виробництва, що індивід застає при народженні, оскільки у суспільному виробництві формується суспільство, тобто сама людина в її суспільних відносинах. Відомий соціолог Еміль Дюркгейм підкреслює, що суспільна праця забезпечує єдність суспільства, є джерелом соціального зв'язку людей, джерелом життя і багатства людини [5, с. 13]. Механізм людської діяльності у способі вибництва виражається через категорії продуктивних сил та виробничих відносин суспільства. Продуктивні сили суспільства - це поняття, що вироблене для позначення змісту суспільного виробництва. Складовою частиною продуктивних сил є люди, які здійснюють виробництво і засоби виробництва, за допомогою яких люди виробляють матеріальні засоби до життя. Роль елементів продуктивних сил у процесі виробництва не однакова [6, с. 238]. Головна продуктивна сила - люди. Без людей ніякі засоби праці не можуть функціонувати: машини ржавіють і руйнуються, виробничі будівлі розвалюються. Щоб люди - учасники суспільного виробництва, могли успішно виробляти засоби до життя, мусять мати певний рівень знань виробництва, тобто знань конкретних засобів праці, технології виробництва, спілкування у виробничому колективі тощо [6, с. 242]. Для рішення виробничих завдань повинні володіти певними вміннями та навичками використання засобів виробництва та організації виробництва на основі розподілу та кооперації праці. Все накопичується у процесі суспільного виробництва і у вигляді конкретно-історичного виробничого досвіду передається від покоління до покоління. Людина у виробничому процесі освоює необхідну їй міру досвіду. Отож, до складу продуктивних сил вклячається і виробничий досвід. Тільки володіючи знаннями, вміннями, навичками та виробничим досвідом, людина може характеризуватися як продуктивна сила, як суспільна (соціальна) сила [6, с. 302]. Засоби виробництва також складні за структурою. Це засоби праці, що включаються: знаряддя праці, якими людина безпосередньо впливає на природу, та умови праці - виробничі приміщення, склади, транспорт тощо. До складу продуктивних сил входить предмет праці - природний матеріал, що підлягає обробці, земля, корисні копалини, метал тощо [6, с. 305]. Сукупність засобів та предметів праці утворює засоби виробництва. У структурі продуктивних сил є і жива праця (праця трудівників), і уречевлена праця (система засобів виробництва). Ці компоненти взаємозв'язані. Недооцінка чи перебільшення ролі будь-якого з них приводить до тяжких наслідків. Особливо трагічними наслідками закінчується абсолютизація техніки і недооцінка людини, її виховання, освіти, духовної культури, соціальної сфери. Продуктивні сили, як змістовна сторона способу виробництва, є інструментом впливу суспільства на природу, показником ступеня оволодіння людиною силами природи [6, с. 317]. **Висновок.** Отже, спосіб виробництва - це матеріальна система, що, зрештою, функціонує як системотворчий елемент суспільства. Історія суспільства в певному розумінні є історією зміни способів виробництва. Це добре видно на прикладі історії технологічного способу виробництва, як єдності матеріально-технічного способу виробництва, як єдності матеріально-технічної основи та технологічних відносин: в історії людського суспільства один іншого змінили чотири технологічні способи виробництва:

привласнюючий, аграрно-ремісничий, індустріальний, інформаційно-комп'ютерний. І кожен з них характеризується специфічними знаряддями праці, характером праці і системою організації праці. За привласнюючого способу виробництва знаряддя праці були ручними; за аграрно-ремісничого - залізний плуг, худоба, вітряний та водяний млини, гончарний круг; за індустріально-комп'ютерного - автоматизована техніка.

**Список використаних джерел**

1. Андрущенко В. Я., Михальченко М. І. Сучасна соціальна філософія. Курс лекцій. К., 1996. 369 с.
2. Бхаскар П. Общество // Социо-Логос. М., 1991. 473 с.
3. Волков Г. Н. Истоки и горизонты прогресса. М., 1976. 335 с.
4. Деятельность: теория, методология, проблемы. М., 1990. 369 с.
5. Сорокин П. Человек, цивилизация, общество. М., 1992. 380 с.
6. Тойнби А. Дж. Постижение истории. М., 1991. 736 с.